

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

József vívódása.

A Quarnero partjára, a tenger mellé ment meghalni egy aggastyán, — József nevű — a gothai almanach szerint József főherceg — a mostani magyar király öccse, természetre nézve nagyon különbözők, de életkorra nézve egy-két év választja el őket egymástól. Az öreg magyar herceg már évek óta készül a halálra: benne van az álomkórságban, amelyből hirtelen fog beleszédülni az álomba. Gyermekai könyörögnek, hogy egyék, de a fenségnek nincs többé életösztöne, fálnak fordul és ha egyáltalán gondolkodik még: undorral utasíthatja vissza az Örökkévalóság érthetetlen testi körforgását. A jó és nemes öreg ember végképpen a lelki sphaerákban él már és ha eszébe járnak földi útjai: vívódása könnyű lehet, hű, hálás, férfias és egyszerű volt. Őszintén szerette a maga nagyobbik családját a magyarságot, amely viszont különösen figyelmes és szeretetteljes hozzá köporsója bezártáig. Katona volt azért, mint minden Habsburg, de nem amolyan okvetetlenkedő, fennhéjázó, aki már le-tiportatva is szilárdul meg van győződve, hogy ő tiport, ő a győztes. A mi kedves és originális vívódónk átaljában különbözött az unalomig megszokott hercegektől és aligha törődött is velük valami sokat. Amikor lefeküdt és amikor most vívódik, alkalmasint nem tudja, hogy igen tisztelt és nagyon érdekes családja is krízisben van, amit egy másik és máskép-

pen vívódó, még egészen fiatal paraszt herceg, Tisza István, úgy fejezett ki, hogy lehet: a magyar nemzet krízisbe kerül. A tengerparton a halállal küzködő férfiúra nézvén, disszonáns ez a hang — tudjuk — hogy belekeverjük a templomi hangulatba a legfőbb kortes mondásait és cselekedeteit, amelyek mind azt árulják el, hogy egy örök életre rendezkedik be és el van határozva élni mindhalálig, sőt még a halálon túl is. És ezzel szemben a dinasztia, amelyet fanatikus módon szolgálni látszik?! Az vívódik, gyötrődik, belesodródott a legnagyobb történelmi krízisbe, amelyben eddig csak volt és a legrosszabb körülmények között, amikor természetes — bár nem törvényes ellenfele — a németek ura egészséges mint a makk és másik természetes ellenfelének — aki azonban rajta mindég segíteni szokott — a saját szolgálói gránátot lőnek bele az ünnepi levesébe . . .

Krízis, krízis, krízis! Halálthozó, vagy hirtelen megújodt életre változó földi tünemény: amennyiben a politikával összefüggésben vagy, el veled! Oly kicsiny a legnagyobb szabású politika is, ha arra gondolunk, hogy egy ember, akire szeretettel gondolunk most, most megy ki mindjárt az életből. És nekünk, abban a pillanatban, amikor hosszú idők után ismét katonai hatalommal játszanak itt véres alkotmányosdit: a fiumei kert napos szobájában vívódó aggastyán áll a szemünk előtt. Legyen könnyű az elmúlása, ha már csakugyan eljőve.

És legyen könnyű bátyjának, az ép, a hatalmas Ferenc Józsefnek küzködése is, mert az lehet most csak a keserves Vértürdőben kelt föl a nap, amikor kezdte az uralkodó életet, de nem rosszabb-e az a veres szakadozott, ismeretlen alakulású felhő, amely lenyugvó napját körülveszi, behálózza?!

Csend és nyugalom, a harmonikus élet illata lengjen a búcsúzkodó aggastyán körül.

G a m m a.

Vázsonyi Vilmos.

Irta : Bródy Ernő dr.

Az országnak talán legérdekesebb kerülete most a Terézváros, ahol az országos politika nagy kérdései mellett különleges helyi, vagy ha úgy tetszik: fővárosi s még inkább szociális szempontok vegyülnek a küzdelembe. Nem a szabadelvűség harca ez a demokrácia ellen; s nem is a szabadelvűpárt küzdelme a demokratapárt ellen, hanem a polgárok harca ez az álpolgárokkal szemben, a lelkeket felszabadító új áramlat diadalmas előnyomulása a régi renddel szemben, a nép viadala azok ellen, akik a kiváltságos osztály tagjai, vagy azok szeretnének lenni. Művelt polgár elvi alapon nem kifogásolhatja Vázsonyi programját. Programja: a demokrácia, az a tan, amely az emberi szolidaritás kapcsait akarja megerősíteni a polgárok között, az önzetlenség szellemét viszi bele a közéletbe, a jogállam és a kulturállam keretében, intézményes biztosítékokkal felfegyverezve. E program az erkölcs alapján áll és az értelmiségre támaszkodik. A szabadelvűséget nem félhetik tőle, mert ez maga a hatványozott szabadelvűség; vajjon lehet-e nemesebb tétel, mint az, amelynek jelszava: szabad polgár a szabad államban? És különös jelentősége van e tételnek ebben a fővárosban, ahol az egymás mellett lakó emberek is óriási távolságban élnek egymástól, a hol sok helyütt a szeretet és a felebaráti érzelmek hangoztatását cinikusan megmosolyogják azok, akik a

hirtelen épült városban csak hirtelen megszerzett vagyont akarnak felhalmozni és életük koronájául tényleg koronákat tesznek fel, öt- és hétágú koronákat, amelyekkel pávák módjára szeretnek végigjárni embertársaik között. Természetesen, a gazdag, a „józan“, a hiú elem kisebbségben van, de céljai elérésére szekerébe óhajtaná befogni azt a polgárságot, amelyet cserben hagy akkor, mikor soraiból kivágyakozik. És cserben hagyja mindig, minden alkalommal. A városnál, az államnál, a bankoknál, a részvénytársaságoknál, ahol a protekció és az összeköttetések sűrű hálózatával megakadályozza az egészséges és szabad verseny kifejlődését, útját állja az egyéni képességek becsületes érvényesülésének, elfojtja az önálló vélemény őszinte megnyilvánulását és lelki puhultságra, emberi megalázkodásra és embertelen szolgálásra szeretné nevelni azokat, akik a szabadság szeretetével születtek a világra. A rend nevében jönnek? Lehet-e nagyobb rend, mint az, mely minden ember számára egyenlőséget biztosít? A munka nevében beszélnek? Lehet-e a munkának nagyobb megbecsülése, mint az, mely mindenkit munkája szerint értékel? Az alkotmány védelmében harcolnak? Lehet-e tökéletesebb alkotmány, mint az, mely minden felnőtt embert befogad az alkotmány keretébe?

És ha elvi alapot nem találnak a Vázsonyi ellen való küzdelemben — igaz, hogy ők nem is keresnek, mert akkor nem fordúlnának a pénz és a hatalom fegyvereihez — lehet-e kifogásuk Vázsonyi személye ellen?

Vázsonyi Vilmos még fiatal ember, de már nagy mult áll háta mögött; oly mult, mely az igazi nagy tehetségek pályafutását szokta kísérni. A közepes tehetség, ha meg van benne az érvényesülés alacsonyrendű képessége, adott helyzetben rátalál arra a lépcsőfokra, a mely a „carrier“-ek emeleteire

visz fel; a magyar közéletben igen sokan szerepelnek azok közül is, akiknek még közepes tehetségük sincs, csak szimatjuk, nevük, pénzük, vásárolt rangjuk, eladó erkölcsük, amelyekkel a magánéletben örökül jutott kényelemhez megszerzik maguknak a társadalmi szereplés fényét és dicsőségét. Vázsonyi nem ilyen fából faragott férfiú. Neki tehetségével kellett feltúrnia minden talpalatnyi földet, kitartásával és erélyével eltávolítania minden rögöt, tiszta jellemével elkerülnie a szennyes mocsarakat, hogy megállhasson azon a talajon, amelyen embertársainak ügyét kívánja szolgálni.

Mint gyermek-ifjú tűnt fel először a véderővita alatt, ahol az egyetemi polgárság mozgalmának vezére, az ifjúság szórnoka volt és hamarosan országos hírt szerzett egy beszédével, amely a magyar közélet új, nagyreményű harcosának születését jelentette. Húsz éves korában az ifjú lelkesedése mellett meg volt már benne a pszicholog éleslátása, a megállapodott férfi öntudata, a dolgok lényegét kereső és megtaláló agy judiciuma, az emberek önzetlen szeretete; ama nemes altruizmus, amely az igazi embert megkülönbözteti a léhától, a sviháktól, a strébertől; mindazoktól, akik érdem, hivatottság és képességek nélkül játszanak szerepet egy parvenü-társadalomban. Egyike volt ő mindig ama keveseknek, akik a közélet tisztaságának szükségét hirdették. Kossuth Lajos, Deák Ferenc, Szilágyi Dezső, Irányi Dániel voltak politikai ideáljai, a szabadelvűség halhatatlan, igazi bajnokai, akik eszméikkel korszakokat töltöttek meg, akiknek nevei az új Magyarország eszményi irányzatát jelzik — minden rang s vagyon nélkül. Kossuth és Deák, a haza atyja és a haza bölcse egyszerű „tekintetes urak“ maradtak mindvégig és szegényen szálltak sírjukba, amit a rangmániakusai, a „tekintély“ őrültjei, az önkéntes hátgerinc-

sorvadók: az udvari tanácsosok és új bárók, parventi gög-
jükkal, felduzzadt zsebükre ütve, mérhetetlen önzésükben talán
megérteni sem tudnak. Ah, Vázsonyi nem a kapzsisággal, a
kapaszkodással, a nemesi testületbe való oktalan vágyódással,
a nemtelen hiúságnak vásárra vitelével mutatta meg polgár-
társainak, hogy az egyenlőség eszméje nem frázisként él
ajakán, hanem cselekedettel bizonyította be lelki nemességét.

Évtizedes munkával fészket rakott a demokrata-pártnak,
amely az intézményes szabadelvűségnek virágágya azon a
területen, ahol köröskörül a korrupciónak, a hatalmi gögnek, a
polgári önérzetet sértő klikk-uralomnak szemétdombjai emel-
kednek. A független polgári öntudatban rejlő hatalmas erőt
felismerte és ha vezéri hivatottságot érzett — a mint érez-
hetett is — magában, ezt nem arra használta fel, hogy a
nép vállain felemelkedve, a maga boldogulását keresse, úgy,
mint teszik ezt azok, akiket nem is a nép, csak a pénz és
az összeköttetések emelnek fel. Kényelmes életet, fáradság
nélkül megszerezhető mandátumot biztosíthatott volna magá-
nak, ha elvi magaslatok helyett a könnyű „érvényesülés”
kikövezett, síma országútján haladt volna; ha „tartózkodó”
marad akkor is, mikor a demokráciának első alapkövét, a
jogállam eszményét látja rombadőlve. Ám végzete őt arra
rendelé, hogy küzdjön a jogtalanság, az előítéletek, a sötétség,
a tudatlanság terjesztése ellen — az igazi szabadelvűségért, amely
az egyenlő kötelességek mellett az egyenlő jogokat igényli,
a felvilágosodás és a haladás érdekében, amely a közélet
terén csak a szellemi erők mérkőzését engedi, a polgári
becsületért, amely nem lehet eladó és megvásárolható az
életben s még kevésbé a közéletben.

Küzdelmének eszközei a legnemesebbek. Választási
kasszája: szavának bővülő ereje, hatalmi jelvényei: az elvek

és eszmék, amelyeket nem a mai naptól fogva, vagy tegnap óta hirdet, hanem hirdeti kezdettől fogva, változatlanul, mióta pártját megalkotta. És ez a választási kassza jobban hódít, mint a másik, az igazi, amely tele van pénzzel; s hatalmi jelvényei is csábosabbak, mint a miniszteri tekintély, melynek nevében és örvé alatt próbálkozik az a szabadelvűség, amely nem érezte magát elég erősnek Vázsonyival szemben — miniszter nélkül. De Vázsonyi a Terézváros népének királyi kinevezés nélkül való minisztere és polgártárs, ha mostanság ellátogatsz a budapesti demokrata-körbe, vagy végigjáród esténként a terézvárosi vendéglőket és kávéházakat, láthatod és hallhatod, hogyan beszél Vázsonyi a nép között, sallangok és bolondítás nélkül, az igazságérzet öntudatával, az erő egyszerűségével; ama nyelven, amelyet vásárolni nem lehet, az igazi tehetség nyelvén, amely szárnyal és lelkesít, mert az ész és a jellem harmóniáját juttatja kifejezésre, a szónoklat külső szépségeinek művészi zománcával. Nemes elvei mellett nagy szónok is ő, a modern kor fia, akinek tehetsége mellett, melylyel született, kísérelül ott van nagy tudása is, melyet megszerzett, hogy észszel és jellemmel, tehetséggel és tudással szolgálja a polgárság ügyét, amelyre elhivattatott.

Andrássy Gyula – Bocskay fölkeléséről

E pillanatban rendkívül értékes — és aktuális — hogyan gondolkozik Andrássy Gyula gróf nagy nemzeti mozgalmakról és különösképpen nemzeti érdekekről? Programbeszédjein kívül — és azoknál bővebb választ ad nagy új munkájának második kötete, amelynek nagyon is jellemző főcíme: „A magyar állam fennmaradásának és alkotmányos szabadságának okai“. Ebből való a Bocskay fejezet, amely bizonyítja, hogy a gróf nem rabja és krónikása a történelemnek, hanem — ha kell — nagyon gyakorlati geniejü államférfiú, aki lát és — ítél.

A nagyra növelt elégedetlenség végre arra a fokra hág, hogy tette serkenti a nemzetet. Sokáig sokat túrt el, mert szükségét érezte a Habsburgok védelmének. A mentőnek karja erősen fojtogatta. De elviselte e nyomást, mert érezte, hogy, ha ellöki magától, elsodorja a gyilkos áradat. De most már nem bírja tétlenül nézni a közvetlen veszedelmet, s fegyverhez nyúl. További megalázása biztos veszítét jelentené. A küzdelem irtóztató kockázattal jár, de a menekülés reményét ébreszti.

A drámák rendszeren egy jó és egy rossz jellem mérkőzésén épülnek föl. Amit a költő és a nép képzelete hinni szokott, azt ebben az esetben az élet is megvalósította.

A rontó elem Rudolf volt. Ő okozza a bonyodalmat, amely vért követelt.

Bocskai volt a hős, aki megmenti a helyzetet. Ő öli meg a jogtipró hydrát.

Rudolf és Bocskai egymást kiegészítik. Rudolf előkészíti és megkönnyíti Bocskai szerepét s Bocskai jóra fordítja, amit Rudolf elrontott. Az egyik az árnyék, a másik a fény.

Bocskait valóságos nagy embernek tartom. Erő és ön-

mérséklet, a képesség sikereket kivívni és azokat ügyesen kiaknázni, tiszta szándék és nagy elme, nyugodt megfontolás és gyors cselekvés párosultak benne.

Életkörülményei előmozdították államférfiúi tehetségének kifejlődését. Nagy fekvőségei voltak, amelyeknek igazgatása ezen mozgalmas időkben a kormányzás legjobb iskolája volt. Közigazgatási, igazságszolgáltatási, diplomáciai és katonai teendőket végzett akkor a nagybirtokos. Megtanult akarni, határozni és parancsolni. Emberek vezetése volt mindennapi foglalkozása.

Bocskai úgy cselekszik, mint a nemzet: ő is sokáig sokat eltűr.

A fegyverhez csak akkor nyúl, mikor egyéni érdekeit is veszélyezteti a zsarnok (1604.)

Türelme hasznára is vált. A sok sérelemhez újabb járul. Pusztá gyanú alapján, bírói vizsgálat mellőzésével, megrohanja a császári had, mint ahogyan a rablók teszik. Most már joggal mondhatja Bocskai, hogy a császár iránti hűség-től a császár katonái és ágyúi hajtották el.

Ha van jogosult forradalom, a Bocskaié az. Erkölcsileg igazolt volt, mert egy nemzet megmentéséért és ezrek hitbeli szabadságáért folyt. Politikailag is az volt, mert égető szükség követelte, mert elérhetőt kívánt, mert sikert érhetett és mérsékelni bírta magát. Alakilag is jogosult volt, mert érvényben volt az arany-bulla és Bocskai az alkotmányon és az egyéni jogokon ejtett sérelmek ellen védekezett.

Úttörő volt. Rámutatott a leghelyesebb nemzeti politika ösvényére, arra tényleg rá is lépett és megmentette a nemzetet az enyészettől.

Hatalmas koncepciót hatalmas kézzel hajtott végre. A pillanatnyi veszélyt legyőzte és hosszú időre megjelölte a nemzettől követendő irányt.

Ő is nagyravágyó, de nagyravágyása üdvös és jogos. Sohasem tör át azokon a korlátokon, amelyeket a közérdek emel. Nem a harc esélyeihez alkalmazza kítűzendő föltételeit,

nem engedi magát az emberek és az események által tolatni, szerencséjével nem fokozódik becsvágya és követelése, hanem minden egyes lépését következetesen végső céljaihoz alkalmazza. Nem a sors kínálta véletlent próbálja kihasználni, hanem a sorsot akarja öntudatos, jól megválasztott és elérhető céljaihoz irányítani.

Nem akarja a Habsburgokat a tróntól megfosztani. Olyan új politikára akarja őket kényszeríteni, amelylyel a magyar megbékülhet. A Habsburgok országainak segítségével részeseül, de különben tőlük minden szervében független magyar állam létrehozásán fáradozik.

Nincs önálló új közjogi terve abból a célból, hogy a közös érdekeket, amelyek Magyarország és a Habsburgoknak nem magyar birodalma között keletkeztek, mindegyik fél megelégedésére megoldja. Teljesen a hagyományos magyar álláspontot foglalja el, mely a közös erőfeszítést magyar vezérlés alá akarja helyezni.

Másik nagy célja a vallásszabadság kivívása.

Míg konzervatív alapgondolat vezérelte politikáját és a régi közjogért küzd, a vallás ügyében merész lépést tesz előre a jövő kor eszméi felé és eltér törvénykönyveink azon hagyományától, mely egy vallás uralmát követelte.

Örök érdeme, hogy nem a protestantizmus szupremáciáját kívánja megalapítani, hanem a türelem zászlaját lobogtatja. Ő maga buzgó kálvinista, a nemzet többsége protestáns, de azért győzelmei közepette sem üldözi a katolikusokat. A türelem nem üres jelszó nála, hanem valóság. Lehet, hogy azon kevesek közé tartozott, akik már ebben a korszakban is belátták, hogy a lelkiismeret tévedései is tiszteltet érdemelnek, s hogy büntetésük kegyetlen jogtalanság. Éreznie kellett azt is, hogy a nemzet csak úgy állhat fenn, ha a különféle felekezetek egymással meg tudnak férni. Mint politikus látta, hogy a nemzeti szabadság minden polgár odaadó védelmére szorul.

A török ügyekben sem téveszti szem elől régi nagy célját, az egész magyar faj érdekét. Változtat magatartásán, de nem céljain. Erdélyi politikát követ a Portánál, de ezt az erdélyi politikát ott is egész faja szolgálatába állítja.

Mindenekelőtt azon van, hogy e szövetség kárát a nemzettől eltávolítsa. Kiköti, hogy a török csak a Habsbur-

goknak nem magyar tartományai ellen forduljon és magyar területet ne hódítson meg. Így békére szoríthatná Rudolfot a nélkül, hogy magyar területet és magyar vért veszélyeztessen.

Bocskai a törökön kívül nyugaton is keres szövetséget. Az alkotmányt nemzetközi biztosíték védelme alá is akarja helyezni.

Nagy vonásokban ezek azon célok, amelyeket Bocskai kezdeitől fogva maga elé tűzött.

Csodálkozhatni-e rajta, hogy ezen politika Bocskai táborába gyűjtötte a nemzetet? Egyesek kivételével mindenki vele tart. A nagy urak, a köznemesek, a városok hozzája csatlakoznak. A protestántizmus az ő híve. A katolikusok egy része is vele érez, mert magyarsága erősebb vallási fanatizmusánál, amelyet különben az is megnyugtató, hogy Bocskai tiszteletben tartotta a lelkiismeret szabadságát.

Elméje felsőbbsege és a körülmények így könnyen győzelemhez segítették Bocskait.

A Habsburgok maguk belátják, hogy a tőle kikötött föltételek, hatalmuk nagy korlátozása dacára, rájuk nézve kevésbé veszélyesek, mint a harc folytatása. A család maga ösztönzi a fejedelmet az egyezkedésre. A bécsi és a zsitvatoroki béke (1606.) megszerzi a nemzetnek és Bocskainak, amiért küzdöttek.

A dynasztianak Básta és később Karaffa, Haynau többet ártottak, mint Bocskai, Rákóczi, vagy Kossuth.

„Weiszfeld.“

Az 1889-ik véderővita alkalmával az egyetemi polgárság előljárt abban a mozgalomban, amely az országban megindult a véderő javaslat ellen. Az egyetemi ifjak között akkor szerepelt Vázsonyi — akkor még Weiszfeld Vilmos, akinek beszéde általános feltűnést keltett, oly annyira, hogy a Budapesti Hírlap »Weiszfeld« címmel vezércikket írt róla. Érdekesnek tartjuk — tizenöt év múltán — közölni a vezércikknek Vázsonyira vonatkozó részét, annál is inkább, mert tudomásunk szerint a magyar ujságírás atyamestere, Rákosi Jenő mondta el benne véleményét az alig húsz éves ismeretlen ifjúról. Ime a cikk:

A szónoklatokról, amelyek a Sándor-utcai palotában mint egy eposz hősei támadnak egymásra, csattogó fegyverekkel, a figyelem egy pillanatra elfordul a függetlenségi párt kaszinója felé, ahol két fiatal jogász szónokol.

A fiatal ember sorsa nagyon nehéz Magyarországon. A pályakezdés kilencvenkilenc akadálylyal van elzárva s hozzá egy botrányos protekcionális rendszerrel van még súlyosabbá téve. Most jön a barbár katonai törvény, hogy újabb akadályokkal tetézzék a régieket s még a katonai protektor szellemnek is jobbagyává tegye ifjuságunkat.

Az ifjúság természetes védője a hatalom e merénylete ellen: a tanársereg, tehetetlen, szolgai gyámoltalansággal áll szemben a hatalommal. Nemcsak az ifjuságot nem védi, vagy próbálja megvédeni, hanem tudományos meggyőződését hagyja cserben, amely a felsőbb oktatás rendszerében nyert kifejezést, sőt saját birodalmát áldozza fel gyámoltalanságának, területátengedéssel bélyegzi meg magát, csatát nem is próbálva. Mert mi más, mint jogos területéről való lemondás, az

amit az egyévi önkéntesi »kedvezmény« által megsanyargottaknak kárpótlásul felajánl a tanársereg s miről e helyen tegnap elmélkedett egyik cikkíró társam, épp oly élesen, mint találóan ?

Természetes védőit ekképen veszítve, sőt vérbeli érdekeivel ellentett táborban látva, az ifjúság széttekint más védők után. A szülék, a kik megválasztották Tiszának a többséget, mit tehetnek most már e keserű órában? Az az egy-kettő, a ki a többség soraiban ül s elkeseredett szívvel szavaz, legalább a protekció bűvös körén belül van, az ő gyermekének biztos minden kedvezmény, a mit ki fognak tűzni.

De az a sok, kivált szegényebb ember! . . . Maholnap csakis pénzes ember gondolhat arra, hogy fiait diplomatikus pályára nevelje. Maholnap minden talentum, ha apja vagyont nem tud neki adni, az ipar és a magánszolgálat kenyérére lesz utalva, a haza pedig a vagyonosok prédája leszen. Mert valósággal egy-egy tőke kell egy-egy fiú kineveléséhez Magyarországon.

Csoda-e, ha a közrémület szállja meg a fiatalságot, melynek körében mindig sokan voltak és vannak Magyarországon ama szegénysorsú ifjak, akik félerővel kenyérüket kénytelenek keresni, hogy a másik féllal jövőjükre készülhessenek. Ezeket az új törvény heródesi kegyetlenséggel semmisíti meg és az ország erkölcsi és szellemi tőkájének egy részét tapossa el bennök. Csoda-e, ha kétségbeesett izgalmában a fiatalság segítségért kiabál, s minthogy a rektor nem engedi a házon belül, hát a házon kívül.

E kiáltás a segítőért szívébe fog nyilalni minden anyának, aki fiat szült, minden apának, akinek szeme reménynyel pihen férfimagzatán.

Ismétlem tehát: megbotránkoztató a javaslat, amely ily csapásokat mér a nemzet intelligens nemzedékeire; megbotránkoztató, hogy a tanári kar, mint egy ember fel nem támad s kötelessége, munkájának sikere, tudományos lelkiismerete érdekében meg nem tesz mindent a kezére bízott nemzedékek jövőjéért. Gyászos jelenség, hogy ifjúság és tanári testület meghasonlanak; de lehet-e habozni annak kimondá-

sában, hogy kit terhel ezért a felelősség, holott az ifjúság csak megtámadott életérdekeinek keresi védőjét, ellenben a tanári kar vonakodik a védelmet természetes terén s természetes eszközeivel kezébe venni.

Irányi protektorsága biztosítéka annak, hogy a mozgalom elfajúlni nem fog, sőt hogy megmarad azon a tiszteletreméltó polcon, melyre két fiatal egyetemi polgár emelni tudta egy szónoklattal.

Az egyik Weiszfeld Vilmos. Beszéde viharos visszhangra talált jogász-hallgatói közt. Az ifjúság életérdekét szellemesen tudta összekötni magasabbrendű nemzeti érdekekkel. Szónoki talentum, a gondolatok bősége és emelkedettsége, a szó ereje és a magyar fogalmazás tisztasága és praeciziója egyesült azzal a sugárzó lelkeséggel, azzal az ellenállhatatlan rajongással, mely hagyományos a magyar ifjúság körében, ha a szabadság és a nemzeti törekvések kérdéseiről van szó. És az egyik szónokot ma még Weiszfeldnek hívják. Sümegi fiú, a szép Dunántúl gyermeke. Ez a fiatal ember egy szerelmes ember rajongásával beszél a magyar nemzetről, a magyar alkotmányról, a magyar kulturáról, melynek jeles adeptusa. Az emberben megalszik a vér a keserűségtől, ha ezekkel szemben és utánok kezébe veszi, amit a magyar haza nagy fiainak gyermekei tudnak mondani a magyar nemzeti kulturáról és tenni az alkotmányért. A Tisza Istvánok, a Széchenyi Aladárok — ha rajtok állana, vissza kellene fejlődnie Magyarországnak abba a gyászos korba, amikor minden szabadsága abban állott, hogy szabad volt az országgyűlésen beszélni; de meg kellett mindent tenni, amit az Eszterházyak, a Babarczyak, az Ambrózyak és mások, mint kancellárok parancsoltak, mert nekik is parancsolva volt. Mert akkor így volt: a császár uralkodott feltétlenül Ausztrián és feltételesen Magyarországon. Ennek a feltétele pedig vala, hogy csak bizonyos családok által történjék az uralkodás.

Szerencsére ama gyászos időkből kivezettek bennünket Széchenyi István, Kossuth Lajos és Deák Ferencz. Szerencsére ma nincsen kiváltsága senkinek, tehát az igen nagy

többség érdeke egy és ugyanaz, mert a protekció egy egész országra ki nem terjedhet s csak szűkebb körben tudja bacziilusait táplálni. Szerencsére ez az egyetemes érdekazonosság megszüli a polgári közérzületet s az erő, mely a hazát vállain tartja, észrevétlenül a fejlődő polgárság, a nagy tömeg, a nagy sokaság, a nemzet lesz. Az a nemzet, amely magyar iskoláinkban, hazai egyetemeinken nevelődik fel nemzeti öntudatban, nemzeti erkölcsben, nemzeti kultúrában magyarrá. A Tisza-fiúk Berlinben, a Széchenyi-fiúk ismét Berlinben tanulták beszédeiket. Weiszfeldék Budapesten. Ez a különbség s Jupitert szólítom tanunak az Olympusról, nem igaz-e, hogy ezek beszédeinek örvendő tapsol az ország, amazokénak csak azért nem füttyöl, mert védi őket történelmi nevük díszé.

EGY ELMÚLT TAVASZBÓL.

Kínból szülemlő kéjnek szöges örvét
 Csapd rá viaskodó szívemre már!
 Mi bennem büszkeség, kacagva törd szét,
 Sivítsd a vesztemet, vad éjmadár!

Az üdvösségtől undorodva fázom,
 Dermedt ujjával fojt a büszkeség —
 Ó bár elsírhatnék tengernyi gyászon
 Egy rombadőlt világról száz mesét...

Szilágyi Géza.

A liberálizmus utóda.

Írta: Szász Zoltán.

Folyton fel-felbukkanó felfedezése az európai publicisztikának, a liberálizmus hazug, vagy káros, vagy dőre voltának átlátása és megállapítása. Mint valami mélabús dal az erdő fái közt, úgy reszket végig ez a gondolat időről-időre a kultur-emberiség sajtó-rengetegén. Meghalt a nagy Pán, a nagy Pán halott. S mintha valamikor élveztük volna a liberalizmus áldásait, mintha valami drága kincset temetnénk ebben a publicisztikai halott-kémek által felfedezett hullában, úgy síránkozunk e felfedezés mélabús páthoszu szét-tárogatózóival. Szegény liberálizmus: a halála mindekit meghat, még azokat is, akik nagyon jól tudják, hogy soha sem létezett.

Mert hogy az összes halandó politikai irányok között ez volt az, amelyik leginkább csak ajkakon és tollakon élt, ezt a múlt század ismerője tudja. Még ha ősz- és díszformáját, az angolországi Manchester-liberálizmust vesszük is, melynek hívei és kedvelői voltak a viktoriánus-kor legnagyobb bölcselői, az igazi liberálizmusra akkor se fogunk rátalálni. Mert bármennyire tetszett is ennek az iránynak a darwinista leisser faire-elv, azért ez is csak a gazdasági téren mert mellette lándzsát törni. Egy ily értelmű liberálizmus a büntetőjog, az iskola, a sajtó, az irodalom és művészet terén, legkevésbé Angliában lett volna lehetséges. Ekkép ugyanis az az erkölcsi anarkiához való közeledést jelentett volna a liberálizmus, amit pedig éppen a gazdasági manchesterizmust hirdető polgárság mert volna a saját jólfogott érdekében legkevésbé elősegíteni vagy érvényre juttatni. Nem, az igazi,

a teljes liberálizmus lehetetlenség. Először: mert már emberi természetünk kizárja, lévén az akarat kötött és nem szabad. »Freiheit wohnt nur in dem Land der Träume« zokog Schiller. Másodszor: mivel ha bele is mennénk abba, hogy a szabadság fogalmát ne vegyük szigoruan filozófiai szellemben, nem ejthetjük el azt a megkülömböztetést, melyet a barbár, állati élet s a művelt kultúr-élet közt ama ténynél fogva kell megtennünk, hogy ha előbbiben részben szabad, korlátlan is az egyén cselekvése az utóbbi már megköti, szabályozza az emberi cselekvést. Tehát ha a barbár, míveletlen életet el is fogadjuk szabadnak, a legalkalmasabb kiválását korlátlanul érvényesítőnek, azt már okvetlen el kell ismernünk, hogy a kultúr-társadalom lényegénél fogva nem lehet a szabadság világa.

Nem is volt tehát az egész liberálizmus egyéb, mint a francia forradalom által felszabadult polgárságnak az előbbi uralkodóosztály, a nemesség politikai világnézetéhez viszonyított s z a b a d a b b világnézete. Tehát kétségtelenül egy haladás a szabadság felé, de nem maga a megvalósított, sőt csak félig-meddig megközelített szabadság sem. Ennek a polgári világnézetnek, mely a nagy forradalom és a marxista szociáldemokrácia feltűnése közt mint-egy a kor politikai idealizmusát képviselte, lényege ma is él és uralkodik, mivel ez az emberiség ősi idealizmusa s benne van — hogy régebbi példát ne említsünk — az evangéliumban is.

Ha tehát a liberálizmus uralmáról sohse lehetett beszélni, a liberálizmus eszményéről ma is lehet még. S e felfedezésben a siralomra legkisebb alkalom sincs. Hogy azonban európa-szerte a liberálizmus cégére alatt működő politikai pártoknak rosszúl megy a dolguk, ez kétségtelen. S ez tulajdonképpen az a kórtünet, melyet mindig fel-felfedeznek, s mint valami

gyászos hanyatlást konstatálnak. Akár külföldről vesznek példát, Chamberlain védvamos politikájának sikereit, a francia nacionalismus terjedését, a német freisinn szétzúllását, az orosz reakció rendíthetetlenségét emlegetve, akár idehaza maradvá felfedezik Tisza Istvánban, Apponyiban, Kossuth Ferencben sőt körülbelül minden magyar politikai vezéremberben és pártban a reakciónariusságot, mindig egy a nóta: a liberálizmusnak vége, ma már senki se liberális. Pedig tulajdonképen csak az az igazság, hogy a liberálizmus rossz politikai cégérnek bizonyult s ezért az ügyes öreg emberek kezdik megtagadni, az okos ifjak pedig nem fogadják el magukénak.

A miként maga a szabadság is valami negativum, a korlát, az akadály hiánya, azonképpen a liberálizmusnak a maga aránylag legigazabb formájában is nagyobbára ilyen negativ alapelvei voltak. Ne legyenek nemesi kiváltságok, ne legyenek lelkiismereti, szellemi, vallási kényszerek. Mindenki fejthesse ki szabadon az egyéniségét. Ez azonban a legabszurdabb politika, mert politikátlan politika, lévén a politika lényege épen a társadalom, az egyének vezetése. Amennyiben tehát a liberálizmus pozitív politikát csinált, nem volt sajátosan liberális, hanem hol szociálistikus, hol reakciónárius, hol merkantilis, hol anarkisztikus. Azaz nem lehetett tudni, hogy milyen. Megbirt ez a cégér mindent s ép azért gyülekezhettek is alatta azok az elemek, amelyeknek közönyös is az elv, a nagy koncepcióju és nép-érdekeket kereső politizálás, hanem csak az egyéni érdek a döntő.

Annál nagyobb baj volt ez, mivel e közben két ellenkező irány: a reakció és a szociáldemokrácia nagyon megerősödtek. Mindkét oldalon erős meggyőződés, lendület, hit és tudás indult harcba. S a mí fő, mind a kettő erősen pozitív jellegű világnézetet képvisel s hívei közt nagy fegyel-

met tart. A liberálizmust mindkét tábor megveti s élesen megkülönbözteti magát tőle, a szociáldemokrácia az osztályharc proklamálása által, a reakció a lelkiismereti szabadságot s felvilágosodást sértő, tehát par excellence anti-liberális haladásellenes dogmaival.

Van azonban mégis valami igazság a liberálizmust sirató panaszokban. Az a helyes érzés, hogy van szükség egy oly politikai irányra, mely magában tartalmazza mindazt, ami nemes, a liberálizmus fogalma magába zár s e mellett bizonyos pozitív elvek érvényesítése által a gyakorlati politika terén is meghatározott programmu és termékeny legyen. Ezek az elvek az erkölcsi együttérzés és szelemi felvilágosulás cselekvő, állami, sőt esetleg kikényszerített terjesztése. A liberálizmus ama magasztos főkövetése, hogy minden ember előtt lehulljanak az egyénisége kifejtését akadályozó korlátok, itt a kölcsönös támogatás és felvilágosítás elveivel egyesítve, egy oly politikát szűlné, mely egyesíthetné mindazokat, akiket a szociál-demokrácia túlzott, anyagiasságnövelős a reakció lelkiismeretlen, szellem-elnyomó politikájában a kulturális fejlődés veszedelmét látják. S így válnék ez a politika a kultura politikájává, kulturszociálizmussá s a liberálizmus üdvezítő utódjává. A szabadság után a művelődés! Az elérhetetlen s épp ezért komolyan nem vett cél helyett a járható s folyton boldogítóbb út.

Egy nyári masirozás.

Irta: Edmondo di Amici.

Szép meleg augusztusi nap volt, egy falevél se mozgott, egy felhő sem látszott az égen. Az út, melyen az ezred haladt, egyenes volt és hosszú, a vége sem látszott és finom por takarta be, mely felhöként szállt fel és behatolt a szemekbe, a fülekbe, a posztó alá és megfehéřítette a haját és bajuszt. Se jobbról, se balról se látszott fa avagy bokor, sehol egy tenyérnyi árnyék, sehol egy csöpp víz. A vidék száraz, pusztá és csupasz volt és az a néhány kis ház imitt-amott, lakatlannak látszott. A tekintetet nem lehetett se az útra, se a falra, se a rétre szegezni, annyira tűzött a nap. Csak mentek, mentek lehorgasztott fővel és félíg behúnyt szemmel. Szóval a leggyönyörűbb nyári nap volt, de masirozásra a legborzasztóbb.

Az ezred egy óra óta mehetett. Dacára a pornak és a fikkasztó melegnek a katonák még olyan vígak és fürgék voltak, mint az elinduláskor. Két sor ment az utca jobb oldalán, kettő a balján és csak úgy keresztezték egymást, csak úgy repültek egyik oldalról a másikra az élcek, a jó ízű mondások, a különféle csipkedések; és néha-néha nagy hahota, nagy taps tört ki, amit aztán szigorú feddés követett:

— Helyre, rendre!

Ez egy kis időre helyre állította a csendet és a nyugalmat. Három, négy, öt hang énekelt egyszerre, csatadalokat, víg dalokat és pathetikusokat; ismét abba hagyták az éneklést és ismét reákezdték. Egész szabályszerően masiroztak, szép sorrendben, szabad lépéssel, a tisztek a helyükön voltak, minden pontosan, minden rendben. Nagyszerően! Mentek, mentek . . .

De — oh! nézzétek csak ott azt a katonát az első sorban, már kint van a sorból! Majd mindjárt rendet csinállok én.

— Csatlakozz! Micsoda rend ez!

Már csatlakozott.

További tiz-tizenkét lépés. Ismét egy másik.

— Csatlakozz, ha mondom! Nini, hogy mennek ott a végén! . . . Vigyen el benneteket . . . Előre! Csatlakozni, lépésben menni!

Össze-vissza futnak, a patrontáska az oldalukhoz verő-

dik, a borjú zörög, nagy kavarodás van és a por ellep mindent, betakar mindent . . . Sorakoztak, rend van. Meg kell fúlni, szó sincs róla; ide vastüdő kellene. Jaj be gyalázatos ez a mai masirozás . . . A nap kiégeti az ember agyvelejét . . . a por elveszi a lélekzetét . . . és ez az út, melynek nem akar vége szakadni . . . Ha legalább egy fa lenne valahol! Egy tenyérynyi árnyék, egy csöpp víz! De semmi . . . Ez egy sivatag!

Az ének, mely eddig hallatszott, már lejjebb szállt egy hanggal, a párbeszédék már nem olyan élénkek, a sorok nem zárkoznak. Az első csapat századosa már a második csapat élén áll; a második csapat századosa a harmadiknak a végén van. Látszik, hogy az ezred három óra óta masirozik.

Az egyenes útnak vége van, már kezd kanyarodni. Most már a szem nem láthatja előre az utat és nem vigasztalódhatik valamely távoli falunak a háztetőin, egy templomocskának a tornyán, valamin, ami emberlakta helyet jelezne és egy kis megállást ígérne, egy kis pihenést, egy kis felélekezést . . . egy percnyi életet. Istenem, milyen út ez! Száz lépésnyire se lehet látni!

— Csak bátran előre; még öt perc és befordulunk. Ki tudja, ha a fordulónál nem látunk-e majd a távol messze-ségben valami ligetet, egy csomó fát, ahol aztán kipihenhetnénk!

A remény megduplázza az erőt; olvassák a lépéseket; a fordulónál vannak; futnak, hogy elérjék hamarosan az új irányt, mohón megnyújtják a nyakukat, kimeresztik a szemüket . . . Házak? Fák? Falvak? Pihenés? Semmi. Országút, országút és mindig csak országút. Ez kétségbeejtő! Az álluk a mellükre ereszkedik, tekintetük a földre szegeződik, a hátuk meggömbül a borjú alatt; a sorok, melyek a sietségtől összébb szorultak, most ismét szétnyílnak; a hátsó csapat jelzi a lépést; az első csapat parancsnoka már a második csapat élén áll, a második csapaté az utolsó csapat élén áll, a százados . . . hol is van a százados?

Az ének, mely még két órával ezelőtt volt hallható, már két hanggal szállt lejjebb. Énekelnek, mert már belekezdtek, talán most bele se kezdenének. A társalgás vontatott, az élceknél nincs zamatjuk. Ah, látszik, hogy az ezred már négy óra óta van útban.

És mennek, mennek, mennek. Az arcok égnek a naptól, megfeketedtek, összehúzódtak, elváltoztak; lélekzetük nehéz, ajkuk lelóg, nyelvük megvastagodott, kezeik dagadtak és nehezek, talpaik érzéketlenek, az egész test álmos,

lusta; a borjúk félrecsúsztak, a patrontáska a hátukon van, a kabát csak úgy lóg a nedves meggörnyedt hátakon, a nyakkendő szét van kötve, a sapka vagy a nyakcsigolyájukra vagy az orrukra csúszott. Szemük, melyet a nap heve bánt, vagy mozdulatlanul rászzegeződik az előtte haladó társ lábnyomára, vagy mohón fürkészik valami forrás, valami kút után . . . sőt valami mocsár után, hogy enyhíthessék azt a pokoli hőséget, mely kiégeti a belsejüket . . . Jaj, ez a szomjúság! És az izgatott agyba még előre túlulnak a különféle és zavaros kávéházi és korcsmai emlékek, mikor még eljárógathattak oda, (hej! de boldogak voltak akkor!) látják, mint ülnek ott a vendégek és mint fogyasztják, nagy poharakból, a hideg, habos sört; aztán látják, mint bugyog ki gyönyögzve a víz a sziklából, szinte hallatszik a csörgedezése és látszik, milyen kristálytisztá, hogy kigyózik és hogy vész el a fűben . . .

— Jaj, csak itt lenne! Ha egy kúthoz érek annyit fogok inni, hogy megpukkadok! Odarohanok a korcsmába és egy hajtásra kiiszom egy korsó sört; nem kettőt és ha ez nem lesz elég, hármát, négyet . . .

És csak mennek, mennek. Az ének elhalt, a beszélgetés abba maradt. Egy-egy erőltetett élc hangzik néha fel az erősebbek ajkáról, hiába, fagyos csend fogadja. Hallgaton masiroznak tovább. Sokan, akik eddigelé az élén voltak, most a végén sántikálnak. A legerősebbek, akik eddig a végén voltak, itt van ni, észre sem veszik és az élén vannak. A csapatok összegabajodnak.

— Helyre! Az Isten szerelméért, helyre! Így kell masirozni? Majd megtanítalak én benneteket! Nem hallgatnak a szóra, akárcsak a falnak beszélne az ember! Hallod-e? Te! Mi lelt? Előre! Bátran! Fel!

— Hadnagy uram, nem bírom tovább!

— Nem tesz semmit. Csak kelj fel! Előre! . . .

Hasztalan, már alszik.

— Csatlakozni! Halljátok odalent? Bátorság! Már nem sokáig tart!

— Oh igen, nem sokáig! Mindig azt mondják. Sohasem cselekedhetik az ember úgy ahogy akarna. És a mai leves olyan volt, akárcsak a víz. És még nem fizették ki a zsoldot. És ilyen forró napon előbb lehetett volna elindulni. Csak parancsolgatnak — és az a leves — és a zsold . . .

Helyet! Helyet! Mi az? Ki jön? Gyors lódobogás hallatszik, sűrű porfelleg . . . vége. Egy magasrangú tiszt volt.

— Itt van ni! Ezek adják ki a parancsot, hogy fus-

sunk. Könnyű nekik a lóról lekiabálni, hogy előre! Azoknak, akik gyalog járnak. Lenne csak az ő hátukon a borjú . . . Te, emeld a lábaidat, nem elég por van?

Sokan megállnak, sokan rövidebbet lépnek és előre-bocsájtják a csapatjukat, hogy észrevétlenül hátramaradhasanak; a tisztek hangja most már inkább dühösnek, mint erélyesnek hangzik, a parancsok mind ritkábbak lesznek. Az első század kapitánya . . . Hol van az első század kapitánya? — Ah! Meglátszik, hogy az ezred már öt órája van útban . . .

Mi az? A trombita szól! Egy megnyújtott „oh!” hangzik végig az egész ezreden. Mind megállnak. Most kezdődik csak a zűrzavar, a tolongás, a borjúkat ledobják, a puskák esnek, a sapkák az árokba gurúlnak, futnak jobbra-balra . . . Két perc alatt eltűnt az ezred. Be az árokba, az út szélére, tolakodnak, kiabálnak, civakodnak, lökdösik egymást egy talpalatnyi árnyékért, egy talpalatnyi fűért. A szomjasak a réten szaladgálnak, hogy egy kis víznek a nyomára akadjanak, keresnek, számíthatnak, megállnak, mint egy hangyaboly egy fakéregen; sírángozó hangon kérnek vizet, mások mérgesen felelnek nemmel, vagy adnak, bár nem szívesen; vad féltékenységgel kitépik egymás kezéből a csajkát . . . Lassanként enged a zshivaj, a lázadás csökken, ismét csend uralodik; mindnyájan lehevertek annyira-amennyire az árnyékba és mind behunyják szemeiket . . . Még egy másodperc és az egész ezred aludni fog.

— Helyet! fiúk helyet! Egy kis helyet! Vigyázz te, reád megy a kerék! Te meg emeld fel azt a borjút az út közepéről. . . Egy kis helyet . . . Ahá! Itt vannak az élelmiszerek, ez a mi barátunk, itt a gondviselés! A markotányos! — Az alvók felrázzák magukat, nyújtózkodnak, a szemüket dörzsölik, a könyököikre támaszkodnak; egy, kettő, már felálltak; odarohannak és veszekednek a szekér körül, dulakodnak, háttal lökdösik egymást, mint a vízilovak a hajó körül, mikor erős vihar van. A nagy tolongásban nem látszik egyéb, mint ki-nyújtott kezek és hadonászó karok pénzt nyújtanak és eldedt vesznek át, dühösen panaszkodnak, hogy már egy óra óta állnak itt és még semmit sem kaptak, követelnek fenyegetőznek, kérnek.

. . . Szegény markotányos meg liheg, izzad, dül-fül, helyet kér, levegőt.

Ismét trombitászó hangzik fel. — Vigyázz! — Ennek a visszhangja egy hosszú moraj, sokan elégedetlenek. — Még a falatot sem lehet lenyelni. Inkább meg sem kellett volna

pihenni. — Meg akarnak ölni bennünket? — Ez kutyának való élet! — A tömeg lassan széteszik; a ki az árokban fekszik, fáradtan felül vagy nagy nehezen feláll; némely még élvezi az utolsó percet, lassanként mind az országútra mennek, a borjú a vállukon van, sorrendben állanak... Ismét harsog a trombita, az első csapat megindul... a második... a harmadik... az egész ezred elindult. — Helyre! Nem kezdjük ismét az előbbi zűrzavart!

Egy félóráig elég jól megy a dolog, jóllehet a tagok fájdalmasan érzik a rövid pihenést és nem oltották teljesen a szomjukat. De nini, hogy jár az a hátsó csapat! Akartok már egyszer sorakozni?!

Mint mondom, egy félóráig még csak megy a dolog úgy a hogy: aki hátra maradt, csatlakozott a csapatjához, a tiszték a helyükön vannak. De az a nap kiégeti az agyvelőt! Ez afrikai hőség! Lehetetlen kitartani!... A lábakban már nincs annyi erő, hogy felemelkedjenek a földről, csak úgy csoszognak; karjuk lelóg, az öv lecsúszik a derekukról, a borjú szíja reszeli a vállukat, a kabát nyomja a gyomrot...

— És még sem értünk haza! Hová vezetnek még bennünket?

— Egy kút! Egy kút!

Örömrivalgás fogadja ezt a hírt. Vége a rendnek, mind oda szalad; öten, hatan, tízen rohanják meg a kútát halálmegvetéssel, ütik, lökik egymást, veszekednek, kiabálnak...

— Helyre! Helyre! A menköbe is! — kiáltja egy tiszt dühösen.

A sereg széteszik minden irányba, sokan azzal a vízzel telt gyomorra hiába igyekeznek a helyükre; sokan meg lelkendezve futnak és kénytelenek aztán megpihenni; sokan még ott maradnak, ha nem egyébért, hogy csak egy pillantást vessenek arra az áldott vízre... Az erejük elfogyott, az ürök megnagyobbodnak, az árkok megtelnek az elgyengültekkel; minden inog, minden hanyatlak.

... Egyszerre csak, egy fordulónál megpillantanak egy tornyot, egy falut. — Itt a megállóhely! Itt a megállóhely! — A hír úgy elterjedt, mint egy futótűz, a hatás bámulatos; az erő visszatér, a sorok csatlakoznak, a csapatok, mintha ki lennének cséréive, a száműzöttek visszasietnek, minden megváltozott. Felhangzik a zene, a faluban vagyunk! Belépnek. A boltok küszöbei, az utca sarkok, az ablakok, a balkónok minden megtelik kíváncsiakkal; imitt-amott az arcok sajnálkozást fejeznek ki. — Szegények, milyen fáradtak lehetnek! — Óh! Istenem micsoda hatása van a szép szemeknek! A ki

eddig meghajolva járt, nagy erővel kiegyenesedik utoljára: a ki sántított, határozottabb lépésben jár; a ki majd elesett a gyengeségtől, erőt vesz magán és tovább vonszolja a fáradt testét . . .

— Hé! Halljátok, hova mentek? — Egy korty vizet szeretnénk, hadnagy uram! — Nincs semmi, helyre! — Óh a kegyetlenek! — suttogják sajnálkozva a mamák körül, — hogy bánnak szegény fiúkkal! Még egy korty vizet sem kapnak!

Az ezred elhaladt, letette a fegyvert, felütötte a sátraikat . . . Ez aztán a vig és élénk tabor! És a fáradalmakra, a masírozás szenvedéseire már nem emlékeznek vissza?

Óh . . . még álomban sem.

TIMM CLASEN.

— Otto Ernst. —

A halászlesen álmos tűzfény hunyorog,

Ringatják képét lenn a habok.

És mintha álmában beszélne a fény

Csak int hunyorogva az éj sűrűjén . . .

— Hejh Timm Clasen, lesz ma fogás!

De másmin jár a Timm Clasen esze . . .

Holdfényben amott — ki evez ide?

«Jan Frerk, te vagy az? No, kapóra jössz ám!»

Halk fütty tör im át a nagy éjszakán

— Hejh Timm Clasen ez volna fogás!

«Jan Frerk, várhat rád Trin Antje ma!

A rákok rágjanak meg, kutya!»

És rákiált s az visszavihog

S száll ide meg oda ezernyi szitok

— Hejh Timm Clasen meglesz a fogás!

S csáklyájával Timm utána kap
 Fölbillen a csónak s Jant viszi a hab.
 Timm most a lapáttal csap neki még...
 «No Jan, neked immár örökre elég!»
 — Hejh Timm Clasen ez volt a fogás!

Hejh Timm, a viz ily halk még sohse volt...
 De mintha fecsegni akarna a hold,
 S Timm fölszedi a horgonyt: eh, mit neki!
 Leúsztat az áron, hálóját kiveti
 — Hejh Timm Clasen most a fogás!

Hajhó! Ezer ördög! Hajhó, beh nehéz!
 S csak húzza, kihúzza s csak néz, oda néz...
 Timm Clasen! A holdfény beh vérpiros ott!
 Jan Frerk vigyorog rád!... Jan Frerk halott!...
 — Hejh Timm Clasen ritka fogás!

Visszalocsosan a háló... A nád közül
 Egy fekete madár a faluba röpül
 Rikoltva sikoltoz... S a part felett
 A hajnal szeme a folyóra mered...
 — Hejh Timm Clasen lesz még ma fogás!

Fordította: Telekes Béla.

Az erény jutalma.

Irta: Strindberg Agost.

Tizenhárom éves korában halt meg az édesanyja. Mintha jóbarátját vesztette volna benne, mert ez utolsó esztendő folyamán, amíg édesanyja ágybanfekvő volt, félig-meddig benső ismeretséget kötött vele, ami ritkaságszámba megy szülők és gyermekeik között. Kora-érett, éles volt az elméje; az iskolai könyveken kívül sok más egyebet is olvasott, minthogy atyja, — növénytani professzor a tudomány-egyetemen — dústartalmú könyvtárral rendelkezett. Anyja nem valami híres nevelésben részesült; férjhezmenetele után férje gazdasszonya s gyermekeinek a gondozója lett. Midőn harminckilenc éves korában, a sok gyermekágytól, a sok virrasztástól (16 év óta nem alhatott egyetlen éjszakát keresztül) halálra fáradtan betegsorba jutott és többé nem volt mit törődnie a háztartással, bensőbb együttlétbe került a kisebbik fiával; az idősebb kadét volt és csak vasárnaponként járt haza. Hogy most a családanya-volta elhalványult s már csupán beteg gyanánt szerepelt, eltűnt az a régi módi tekintélyviszony is, amely mindenkor oda szokott férközni szülők és gyermekek közé. A tizenhárom éves fiú, ha szabadult az iskolából, egyre ott ült az ágya mellett és felolvasott neki. Az anyának sok volt a kérdeznivalója, de sokat is kellett magyarázgatnia; ezáltal elenyészett közöttük minden rangkülönbség, amit kor és állapot hoz létre és ha egyikőjük többet vett fontolóra: az a fiú volt. Az anyának pedig sok elbeszélni valója akadt élete folyásából, s így felváltva szerepeltek tanító és tanuló gyanánt. Végtére bármiről is társaloghattak egymással. Es a fiú, aki az időben állt férfisága küszöbén, kapott egynémely felvilágosítást arról a misztériumról, amit a faj szaporodásának neveznek, és e magyarázatok közlését áthatotta az anya finom érzése s a másik nembelinek a tartózkodása. Ártatlan olt még a fiú, de az iskolában sok mindent látott-hallott,

ami visszatetsző és izgató volt neki. Anyja megmagyarázott neki mindent, amit meg lehetett magyaráznia, óvta őt az ifjúság legveszélyesebb ellenségétől és szentül megfogadtatta vele, hogy a csábításnak sohasem enged: rossz nőket soha föl nem keres, még kíváncsiságból sem, mert olyankor soha senkise bizhatik magában. Ajánlotta neki a mértékletes életmódot és az ájtatos imádkozást, ha közelednék hozzá a kísértés.

A családapa mélyen belemerült önző élvezetébe: tudományába, mely feleségére nézve csukott könyv maradt. Épen most, hogy halálos ágyán feküdt az asszony, most jutott egy olyan fölfedezésre, ami halhatatlanná tehetné őt a tudományos világban. Ugyanis a norrtülcsi lerakodványban a *Chenopodium* egy új változása akadt, amelynek máskülönben egyenes szőrű virágtokján görbe szőröcskék voltak, s ép ez időben tárgyalt a berlini tudományos akadémiával arról, hogy a változatot is fölvétesse a *Flora Germanicá*-ba; napról-napra leste a választ, vajjon megteszi-e őt halhatatlannak az akadémia, elnevezvén ama növényt illetésképen: *Chenopodium molle B; W ennerstroemianum*. Felesége halálos ágyánál szórakozottság fogta el, szellemileg ott se volt, majdnem közömbösen viselkedett, mivel ép akkor kapta meg az akadémia igenlő válaszát és fájt neki, hogy e nagy ujságnak nem örülhetett sem ő, sem a neje. Mert a nő gondolatai most már csupán az égre meg a gyermekeire irányultak. S neki magának is nevetségesnek tetszett, hogy az asszonynak most görbeszörös virágtokról beszéljen; de hiszen — mentegetődzött magában — nem görbe vagy egyenes szőrökről van itten szó, hanem tudományos fölfedezésről s — ami több — az ő jövőjéről, gyermekei jövőjéről, mert hát az atya híre kenyeret ad a gyermekeknek.

Heves zokogásra fakadt, midőn este meghalt a felesége; sok, sok esztendeje nem sirt már. Átélté a lelki gyötrődés minden mozzanatát elkövetett igazságtalansága miatt, ha még oly kisjelentőségű volt is az; kitünő férj létére bánattal és szégyenkezéssel gondolt a letűnt napokban tanusított közömbösségére, szórakozottságára, és tisztán szemébe tünt az

üresség e pillanatában tudományos működésének durva önzése, amiről azt hitte, hogy az emberiség üdvére való. De olyan volt ez csak, mintha kinyílt és be is csapódott volna mindjárt egy magától záródó ajtó; még aznap, miután a halotti jelentést ellátta, leült és köszönőlevelet írt a berlini tudományos akadémiának. Azután járt megint a dolgára, az egyetemre. Mikor hazatért, be akart menni a feleségéhez, hogy az örömről beszélgesse vele. Mert minden gondjában felesége volt mindig a legőszintébb hive; ő volt az egyetlen, aki nem féltékenykedett a sikereire. Most nehezére esett e jóbarátját nélkülöznie, kinek egyetértésére, mint mondogatta, számíthatott mindenkor, aki soha ellent nem mondott neki, hiszen azt se tudta, hogyan mondjon ellene, minthogy csakis kutatásainak a gyakorlati eredményeiről beszélgetett vele. Arra gondolt egy pillanatra, hogy majd a fiához közeledik, de nem ismerték egymást, apa és fiú mindig tiszt és közlegény módjára állott szemben egymással. E rangja is gátolta közeledését, azonfölül némileg terhére is volt a fia, mert éiesebb volt az esze, mint az apjáé s egész csomó újabb könyvet olvasott, amelyeket apja nem ismert és így könnyen megeshetett, hogy az apa, a professzor, gimnázista fia szemében tudatlannak látszik. Ilyenkor az apa kénytelen volt vagy megvetőleg nyilatkozni az új ostobaságokról, vagy hatalmaskodni és ráparancsolni, hogy az iskolásfiú mégegyszer, jobban olvassa át a leckéjét. Az is megtörtént, hogy a fiú tankönyvét mutatta feleletül, erre azután dühbe jött a professzor és kiabált, hogy menjen a pokolba ezekkel az új tankönyvekkel.

Az apa herbáriumai közé temetkezett, a fiú pedig ment a maga útján.

A Norrtulls-utcában laktak, az Obszervatórium-tértől balra. Kicsiny, egyemeletes volt a házuk, terjedelmes kert vette körül, amely korábban a fűvésztársaságé volt s örökség gyanánt jutott a professzorra. Mivel azonban ő a leíró növénytannal foglalkozott s nem igen törődött a sokkalta érdekesebb növényi élet- és alaktannal, melyek az ő ifjúságában még esecsemő korukat éltek, majdnem idegen volt

neki az élő természet. Tőle ugyan tenyészhetett és elvadulhatott a kert sokféle szépségével; később egy kertésznek adta bérbe ama föltétellel, hogy ő és gyermekei némi szabadságot élvezhetnek benne. A fiú parknak nézte a kertet, örömét lelta a természetben s kisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy tudományosan fürkésze azt.

Olyan volt az ő jelleme, mint a rosszúl készült inga: sok volt benne az anya lágy féméből, kevés az apa keményebb anyagából, innen eredt határozatlansága, váltakozó hangulata. Egyszer túlságosan érzelmes volt, máskor meg nyakas, kételkedő. Anyja halála nagyon lesújtotta. Annyira ment a gyásza, hogy emlékezetében az elhúnyt foglalatja lett minden jónak, szépnek és nagynak. Tépeldéssel meg regényolvasással töltötte a rákövetkező nyarat. A gyász — de legkevésbé sem a télenség — megrendítette idegrendszerét és megmozgatta képzelő-erejét; meleg áprilisi eső volt a könnyezése, mely felkölti téli álmukból a gyümölcsfákat s hebehurgya virágzásra bírja, hogy azután megcsapja őket a májusi fagy, még mielőtt virágzásuk beteljesedett volna. Tizenöt éves volt, olyan korú tehát, midőn a kultur-ember megférflasodik, megéri arra, hogy életre szólítsa a jövő nemzedéket, ám ebben meggátolja az ifjúkor táplálékának hiánya. Küszöbén állott hát annak a legalább tizesztendei martiriumnak, amelyet a fiatal ember az akaratos természettel való szakadatlan küzdelemben kénytelen átszenvedni, mielőtt arra gondolhat, hogy jogot szerezzen a természeti törvények teljesítésére.

Pünkösdtájban meleg már a délután. Az almafák fehér-
lenek a sok virágtól, amelyet pazar bőkezűséggel hintett rájuk a természet. A fákat szél rázogatja és hímpor szálldos a levegőben; némely mag eléri rendeltetését s életet ébreszt, sok meg lehull a földre s elpusztul. Törődik is a végtelenül gazdag természet azzal, hogy több van-e, vagy kevesebb egy maroknyi maggal! És ha megtermékenyül a virág, lehullatja halvány rózsaszínű szirmait, ott hevernek azok egy darabig a kavicsos úton, míg a legközelebbi esőtől el nem rohadnak, azután feloszlanak, a földbe kerülnek, hogy a nedvekkel utóbb

ismét a magasba szálljanak, s legyen belőlük újra virág, ezúttal tán gyümölcs is. De még csak most kezdődik a küzdelem: ha jó szerencsénk a napos oldalra vitte őket, akkor megmaradnak, fejlődnek s ha fagy be nem köszönt, csakhamar gyümölcské válnak; azok pedig, szegények, amelyek árnyékba kerülnek, sohase pillantják meg a napot; elfonnyadnak, lehullanak, a kertész összesöpri s a disznó-ólba viszi őket a targoncáján. Így áll ott most az almafa, galyai telve féligérett gyümölcsökkel, apró húsos, rózsapiros orcáju, arany-sárga gömböcskékkel; ekkor jön az újabb küzdelem: ha mind megélnék is, az ágak letörhetnek a terhüktől, a fa elhalhat.

Majd vihar kerekedik. Jó nekik, ha erős a száruk és megkapaszkodhatnak; de jaj a gyöngéknek, mert pusztulásra vannak szánva. Hát a féreg! Az is most kél új életre s kötelességei vannak a jövőendő nemzedék irányában. És a lárvák megeszik az almákat a szárukig, ezeknek a maradványai megint csak leesnek a kavicsos útra. Pedig a féregnek jó az ízlése, ép az egészségeseket, az erőseket választja, hiszen máskép sok erős maradna életben és tulságosan heves lenne a küzdelem.

Este azután, ha jön a homály, az állat sötét vágya is ébredszik. A fülemile rátelepedik a frissen fölösött, a naptól még meleg virágágyra és csalogatja hímjét. Melyiket? Azt intézzék el a hímek egymással!

A kuckóból jóllakottan és melegen sompolyog elő a macska, miután fölnyelve most fejt estéli tejét és a narciszok, sárga liliumok között óvatosan ballag tova, vigyázva, hogy a bundája borzas avagy harmatos ne legyen, míg el nem jön a kedvese. Friss levendulaillat érzik rajta, mire a hívogatásba kezd. A szomszéd sövényéről egy fekete kandúr ugrik le, a háta széles, akár a nyesté s felel a hívásra; csak hogy a kertész cirnos kandúrja is megérkezik ám az istállóból s most elkezdődik a párviadal. Röpköd szerte körülöttük a kert puha, fekete földje, a hónapos retkek, spenót-bokrok felriadnak álmukból, ábrándjaikból. Győz az erősebbik, a nőstény pedig közömbösen várja, hogy elfogadhassa a

győztes kitörő szenvedélyét. A legyőzött menekül, hogy keressen új harcot, amelyben ő lesz az erősebb.

A természet elégedetten mosolyog, mert nem ismer egyéb hűtienséget, mint amit az ő tulajdon parancsa ellen követnek el, az erősebbnek a pártjára kél, mivel erős gyermekekre van szüksége. Nincs itten prüderia, habozás, félelem a következményektől, hiszen táplálékot ad a természet minden élőnek, — csak az embernek nem.

A kertbe ment ki a fiú, vacsora után, mikor atyja már odaült a hálószoza ablakához, hogy elfüstölje a pipáját és az csti lapot olvassa. Föl-alá járkált az útakon és szívta mindazt a sokféle illatot, amit csupán teljes virágzásukkor lehelnek a növények, az éterikus olajok e legfinomabb s legerősebb lecsapódását, amely magában egyesíti az egyén minden erejét, hogy ezzel a nem képviselőjévé lehessen. A hársfa alatt fűlelt a szúnyogok nászadalára, mely a mi fülünknek siralmas, akár a halotti ének, hallgatta az éji madarak elnyújtott hívogatását, a macskák buzgó sóhajait, mintha bizony a halál aktusa volna a nemzés, nem pedig az életé; leste a szemétbogár zúgását, az éjjeli pillangó röptetését, a denevér surranását.

Ott állt egy narcisz-ágy mellett, szakított egy virágot s addig szagolta, míg lüktetni nem kezdett a halántéka. Ép az idén olvasta Ovidiuszban, mikép váitozott narcisz-virággá egy szép ifjú. Akkor nem érzett e regében semmi mélyebb értelmet. Egy ifjúról szól, akit szerelmi bánatában önmaga ellen fordít a vágyódás, végül aztán fölemészti őt a lángoló szerelem tulajdon képe iránt, amelyet a forrás vizében pillant meg. Most elnézi a fiú a gyöngéd kelyhecskét, e szirmokat: olyan viaszsárgák, mint egy beteg arca, finom vörös csíkjaik emlékeztetnek valami kórságos ember ábrázatára, kinek vérét a legvégső hajszál-edényekbe űzi az egyre megújuló köhögési roham ingere, majd eszébe jut egy iskolatársa, egy fiatal arisztokrata, aki tengerész-kadétnak ment a nyáron s aki épp olyan alak volt.

Mivel a virágot sokáig szagolgatta, eltűnt az erős, édes illat, s útálatos bűz maradt utána, melytől megundorodott.

(Befejezése következik.)

Anyag és energia.

Irta: ifj. Méray-Horváth K.

Az anyag! . . . Úgy látszik, ahogy róla eddig gondoltunk, csak dogma volt. Valami szinte tökéletes dogma; tökéletes, mert minden tudomásunkat, amivel az anyagról részletekben birtunk, szépen egybefogta, és tökéletes, mert olyan megnyugtatóan szép volt, mint egy golyóbis. A golyóbis-szal szántszándékkal hozakodom elő, mert ez az anyag klasszikus alakja, ahogy a világűrben megformálódik. Tudvalevő — a dogma szerint — hogy valaha gőz és pára töltötte be a világűrt, amely megstürödött sűrűbb, izzó gőzgömbök gomolygásává, míg végül napok, félig kihült és teljesen kihült égi testek, planeták, holdak lettek belőlük.

A kezdetök is tehát materia volt. Az örök.

Ezt a gyönyörű, kerek, szinte tökéletes dogmát azonban mintha a divatok veszedelme kezdené fenyegetni, az, hogy ócskasággá kezd válni és helyébe jön más, -- valjon szintén csak dogma, vagy valóságos tudás?

Egyelőre még csak ott tartunk vele, mint minden új divat elején, hogy hódító, megkapó, ingerlő, fantáziát és érzelket izgató. Neve az új divatnak: dematerializáció!

Mesél pedig ilyenformán: Ah, dehogy volt az anyag örökkön anyag! A világ őszülője az energia. Az immateriális energia, az anyag nélkül való, a csupa erő. Az energia töltötte be az egész világűrt. Sugárzott szerte a végtelenségbe. És az energiából lett az anyag. Az energia változik át anyaggá és ahol az anyag- részecskéi megmozdulnak, ott az anyag ismét energiává válik.

Az anyag és az energia e gondolatkaoszából szökjünk meg egy olyan pontra, ahol a dolog világosan «valósággal» inkább látható. A villamszikrát mindenki ismeri. És senki sem tudja máig, hogy mi a villamosság?

A villamosság — az anyag új elmélete szerint — maga a dematerializálódott anyag. Villamosság keletkezik, azt lehet ma már mondani, mindenütt. Dörzsölésre, ütésre, hajlításra, bárminő alakváltozásra, hőváltozások folytán, amelyek az anyag részecskéire hatnak, mindentéle vegyi folyamatok közt, minden és minden elváltozásban, amely az anyagok legkisebb részecskéit éri. Tehát a villamosság az anyagok legáltalánosabb tüneténe. És honnan ered?

A legegyszerűbb — csak az, amidőn például üvegrúdat dörzsölünk. Ekkor az anyag legkisebb részecskéi, amelyeket a dörzsölés érint, ezen dörzsölés folytán a dematerializálódás felé indulnak — s ez a villamosság. Dematerializáció. Az anyag átváltozik immateriális energiává. S a villamosság az. Mindenütt, ahol a legkisebb részecskéikben felhalmozott energia megmozdul, ez kél.

Földünk számára a nap az energiák legfőbb forrása. Maga a nap pedig nem egyéb, mint még nem teljesen materializálódott energia. A villamosság, a fény, a hő: mind ugyanegy dolognak a nyilvánulásai. Csakugyan, a Tesla kísérletei is beigazolják, hogy a villamosság minden anyagi közvetítés nélkül, önmagában is átalakul fénynyé. Azaz nemcsak valaminek a villamossággal való égetése útján. Fizikai kísérleti uton azt is tudják már legujabban, hogy a fény átalakulhat villamossággá. Van ugyanis olyan elem, amely működik, ha az egyik lemeze világoson, a másik sötétben van. A hőnek a fénynyel és villamossággal való ugyanilyen természetű viszonya már régebbi dolog. A napból az energia, az immateriális energia még áramlik. És úgy amint fogy, úgy materializálódik a nap is.

Ilyen, még nem teljesen materializálódott anyag volna a rádium is. Egész talányszerűségének összes tünetei meglelik magyarázatukat ezen az alapon. Fény, hő és villamos jelenségei a még szabad energiák sugárzását mutatják. Ezen elmélettől ismét egészen függetlenül, mint Tesla is a maga terén, Elster és Geitel azt a csudálatos jelenséget fedezték fel legujabban, hogy a levegőben rádium van és pedig aként, hogy az fölülről terjed a föld felé, és nem a földről indul a ma-

gasba. Tehát csakugyan a világűr energiája materializálódhatik a légkörünkben lévő rádiumban.

Materializálódás és dematerializálódás volna az anyag nagy problémájának a megoldása. Mi természetesen nem bossátkozhatunk itt a dolgok tudományos megvitatásába, csak a dolgok képe az, amit pár vonással odaakarunk rajzolni, színezn.

Egyelőre még várjunk azzal, hogy vakon esküdjünk a fizikának ezen új hitvallására, amely különben még hitvallásig nem nőtt, inkább csak szekta, amelynek apostola azonban egy neves francia fizikus: Gustave Le Bon. A pozitív igazságoknak hatalmas fegyverzetével csak most lépett a tudósok elé és megvárhatjuk, hogy ezek mit szólnak hozzá. Hanem addig is úgy vehetünk róla tudomást, hogy ezen elmélet semmiesetre sem spekuláció, hanem a kísérleti fizika alapján épült fel és kísérleti bizonyságokkal támogatódik. És így nem is a természetfilozófia köntösében áll a világ elé, hanem a pozitívizmus igényeivel.

A tudománynak egy nagynevű jelese írta le azt a merész dolgot, Pflueger, hogy a hipotéziseket, azért hogy csak hipotézisek, nem kell kicsinyelni. Mert épen a hipotézisek azok, amikkel, ha nem is a tudomány anyaga nőtt, de tudományos látásunk, a dolgokban való felfogásunk haladt és hogy a tudományok minden újabb és újabb anyagával tulajdonképpen erre törekszünk. És tagadhatatlan, hogy ez az új hipotézis, a dematerializáció elmélete új látóköröket nyit. Ami pedig a hipotézisen túl, a dolgok összefüggésének egybeszerkesztésén túl is nagy dolog: hogy tulajdonkép ezzel kezdünk először bele látni abba a nagy titokba, hogy mi is a villamosság?

— Dematerializálódott anyag!

Port-Arthur elesét egy magyar élclap, a Borsszem Jankó is megünnepelte. Rendkívüli számot, egész kis albumot adott ki, amelyben megvan az orosz-japán háború egész története. A magyar rajzolókat díszes gárdája: Linek, Faragó, Homicskó, Bér, Garay, Vadász, pompás karrikaturákkal harcolt az orosz ellen és a béke mellett. A rendkívüli számot az előfizetők ingyen kapják, a trafikok a rendes árért adják.

Halál és élet.

Irta: Episkopopolus N. D.

Az utolsó lélekzés után elszáll a testből a lélek. Vége a pusztulás ellen való minden előbbi küzdelemnek, s az anyag törvényei kezdik meg uralkodásukat. Az előbb még mozgó, gondolkodó és cselekvő szerves teremtmény most már csak anyag, tehetetlen, hideg; változatos chemiai egyesülések helye, melyek újra meg újra föloszlanak elemeikre . . . . .

Halott valék.

Szabad volt már énem öntudata, az életerő; egész valóm, mi lényemet alkotta, megkönnyebbülten fölszállott az aetherbe, gyors szárnyon mint a kosarától szabadult léggömb — és mint maga a finom könnyű aether köröskörül szálldogált az anyagon.

Ebben az állapotban, e szinte anyagtalan, szellemi világban észrevevésem egészen más, föld felett való kristály tiszta ragyogó világosságot nyert, és fölfogásom éles és finom kezdett lenni, és semmi, de semmi sem maradt körültem észrevétlenül, mit csak látnak és nem látnak a testben lakó lelkek.

Szem nélkül láttam a bacillusok kerengéseit, össze-vissza harcait, láttam a testek részeit végtelen összetételükben, a légáramok sokfelé forgolódo mozgásait, mik physikai tünevényeket alkotnak. Fül nélkül hallottam csodás zenét, mely — bár sok részből innen-onnan szerződött össze rendezetlenül — harmóniát adott az egész világ atomjainak enyhe zúgásából, az anyag változásaiból, a chemikai egyesülések összetételéből.

Mindent látó érzékeim előtt a világ részről-részre szét-hasadozott, megsokszorozódott, ízről-ízre szétszakadt és újra elétermett.

Láttam az egész természetet, egész rejtelmes valóját, láthatatlan munkálkodását, örökkévalóságát, anyagának titkos

cserejét, atomjainak szüntelen átalakulását, láttam folyvást tartó életét és halálát.

Mintha levetette volna minden titkát takarókérgét, mindene föltárult érzéseim előtt, mint az emberi szervezet az anatómus kése előtt.

És egyre láttam testem ott feküdni mozdulatanúl; arcom kékes halovány, vonásaim elváltoztak; ott hevert lomhán, tehetetlenül.

A szemem hosszú hajzatom közt szörnyen üveges és kifejezéstelen mind a kettő; karom kinyújtva, megmerevült; mellem nyugodt mint a deszka; szívem sáppadt, vértelen és összehúzódott; beleim fölfúvódtak; izmaim összeestek és szorosak; a vérem kékes-vörös, megaludt; minden már úgyszólván pusztá hulladék és mind megkezdte már a pusztulás lassú útját tovább tovább átalakulva egészen a tökéletes fölbomlásig.

És a rothadt anyag körül, mely most már a föld alatt van, a bakteriumok tengersokasága dolgozik.

És megkezdődik a romlás élete, a tevékeny vegyi élet, mely maga is szakadatlan sora a vegyi jelenségeknek — a minthogy a másik, a valóságos élet is csak a különböző alakulatok sorozata. Csakhogy a másik, az igazi a gyarapodás-és fejlődésé; emez a semmivélevésé — alakulásé, — megújulásé; csak egy kis részecskéje az anyag örök változásának, annak a folyamatnak, ahogy az élet kifejlik a halálból.

A gyomor ezernyi ezer bakteriuma levegő híjában a test tápláló nedveiben fürdik és az őt takaró burkolatot belülről kifelé rongálva kikezdi. Aztán a hám külső felén semmi ellenállásra, sőt kedvező táplálékra találván, szaporodnak a bakteriumok és szintoly munkához fognak kívülről befelé. És finom érzéseim előtt folyik a harc találkozásukkor, a hatalmasabb kizárólagos fönnmaradásának küzdelme, az egész természet örök vajudása. Itt a sűrű, sűrű kis világban, a férgek nagy társaságában, a rothadt test körül, mely a kén-sav, ammoniák, üszkösödés, rákfene és rohadás szagát terjeszti, az elrútított, fölpuffadt; poshadt és dögleletes test körül dúl a háború, egymás kiirtása; a gyöngébbeket elemésztik

az erősebbek, ezeket a még erősebbek, aztán jó ezek vége; oszladozás fölsozlott, szétmállott testemben; és belőlük újak támadása, folyvást menő foszlása és gőzzé változása a hitvány kimúlt anyagnak és megújhodása az életnek és cselekvésnek.

És a férgek, nagyok és kicsik, meg valamennyi apró lény seregei ott a bűz fertőjében a nagyszerű rombolás, megsemmisítés munkájába befurakodván, váltig elmélyednek.

Ah, a jótékony állatocskák! Nélkülök lehetetlen volna az élet a földön, a halál műve nélkülök csak félig tökéletes, az anyag változása, az élet ez első tényezője, mily bajos s tán lehetetlen volna. Ah, a jótékony állatocskák!

A csontváz nedves, nyirkos; szaga túrhetetlen, ágai már csak alig vannak együtt; csak ez, meg aztán holmi darabok, a puha, gennyedő, féreg rágta hús maradékai maradtak még meg a föld alatt.

Abrázatomon orcáim körül csak fekete hús nyomai, piszkos fekete és éles fogaim, a két félig fölemésztett szemem ürege és az orrom hasadéka, — semmi más. A szájon belül — rettenetes, mintha görcsös nevetéssel nevetne az összeroncsolt hulla fölött — a férgek egyesülten mint egy nagy boly egybeverődven egyik a másikon, fehérek, nyirkosak, levakarták s rágták a hús hulladékait, lerakták váladékukat, termékenyítettek, megsokasodtak . . . . .

És a csontokból és a húsból — mind férges és gennyes — kikifolyt a lé, bűzhödt gangraena, kimondhatatlan, utálatos, dögletes szagú; és aztán összes alkotó részeim egymás után fölkerelkedve mindenféle alakban más és más állapotban fölfele hatoltak és aztán ezer meg ezer egybeolvadással eleget tettek hivatásuknak, megteremtve az életet, miután átalakultak mozgássá, hővé, munkává.

Láttam a szépszínű virágokat lassan-lassan fölsarjadni és élni részeim szagának — eddig húsom — életadó fuvalomszerű fölszívódásából, láttam a növények új életre kelését, a rovarok lélekzését.

Láttam, a mint testem anyaga behatolt és méreggá változott egy kígyó belében; részeim oxigénjével megerősíttem egy ifjú leány szívdobogását; részeim táplálták a

gyöngéket, hízlalják a kicsapongókat s az erő újra keltésével segítséget nyújtottak a vétkezésre; elváltoztak józan észszé, nagyszerű gondolatokká vagy hitvány tervekké.

Holttestem szegényes letételével én is közreműködtem a természet egyetemes kifejtésében, segítettem nagy dolgokban és akaratlanul rút dolgok részese lettem.

És én ezt mind láttam. Véges-végig kísértem figyelemmel maradványaimat állandó keletkezésük folyamában, minden változásukig. Láttam, amint meg-megszűntek új alakba tűnve, örökösen újjászülettek és megmásultak s mint phoenixek poraikból minduntalan föltámadtak.

Nem volt már meg semmi belőlem csak egy kevéske csont, maroknyi feketés csont, az is lassan-lassan elhasználódott a föld alatt; de legalább használt a föld kövérségének, phosphorával, nitrogénjével, savával hozzájárult a gyümölcs kövérítéséhez, a növények táplálásához, növelte a levelek szép színét.

Már mint ekinék földi léte eltűnével semmi tennivalója, bolyongtam ismeretlen hatalomtól sodorva, mondhatatlan száguldással.

Most egyszerre letekintettem a világra és félelmetes, borzalmas, irtózatos képet láttam.

Jaj! Ha az emberek csak egy pillanatra elnyerhetnék ezt az én korlátlan, határtalan éleslátásomat, megvetnék, megutálnák az életet, rettegnének attól, hogy éljenek.

De nem látta egy se, a ki él, és nem is fogja látni sohasem a világ színjátékát így fölülről nézve ily világossággal, minden titok nélkül, homálytalanul.

Férgek végtelen sokasága örök harcban egymással —, vér mocsara —, hulla rakások. Valamennyi újra éled és leheletkép leheli a gyűlöletet, a bosszút, a bajt.

Szétszagotott vadak falkája, halottak jajgatása, kígyók sziszegése, kínzások agóniája, a halál lehelete: mintha ezt a benyomást éreztem volna.

És azt akartam, hogy ne lássak. Lehetetlen. Mindig előttem volt ennek az ijesztő rettenetes világnak rémítő látványa.

Szerettem volna a könny óceánjait, hogy sírjak; a gúny áradatát, hogy kacagjak; akkora szívet, hogy megszánhassam a szerencsétlen élőlények nagy csordáját, kiket a mindenható természeti erő ismeretlen végzetes útjukra tova lök, hol örök kísérijük a balsors s örök céljuk a semmi.

És nagy fájdalmat éreztem, hallatlan kint, és féltem, féltem a hozzám hasonlóktól, reszkettem a világ látására és sokat szenvedtem, nagyon sokat. Ez volt a pokol. Pokol, mert vizsgáltam magamat, mit tettem, kérdeztem a lelki ismeretemet, hogy bűnös voltam-e — és én nem mertem mondani: nem. Vétkes voltam a világ irányában, azért bűnhődtem. Az a borzasztó látvány volt a pokol és az a kín, melyet éreztem; a félelem és borzalom.

Jó sok idő elmúlt érzéseim e gyötrődése alatt; oly gyötrelmem volt, mintha ideges embert viperák mardosnának.

De én nem ismertem időt. Örökkévalóság volt az idő, végtelenség a tér.

Aztán egyszerre csak, mintha gyorsan hurcolt volna valami, mintha az ismeretlen hatalomtól taszítva a fölvilágra jöttem volna.

Hirtelen nagy erő volt és én anyagtalan mivoltomban fájdalmat szenvedtem, az agyonzúzott ember fájdalmát.

Meg akartam állni.

Eredj! —, mintha azt mondta volna az erős lökésekkel, eredj! Én pedig mentem, rohantam vakon, kénytelenségből, hová az ismeretlen hatalom sodort.

Aztán belekerültem . . . . .

Belekerültem görcsös kinszenvedés közben, heves szenvedély ölelése közben teremtő vágytól részegülten egy asszony alkotó részeibe és belé leheltem a lelkem!

Ki tudja, talán egy közönséges asszonyszemély volt, talán királynő, talán vérfertőző.

A test után a lélek is meghódolt a változás örök természeti törvénye előtt, visszatért, hogy élve ismét egy teremtetést alkosson, egy atómot rövidke időre, aztán másikat, később megint másikat.

Nem hallottam semmi sóhajtást, még nem szenvedtem az útálatos és borzalmas élet kezdetén semmit.

A múlt eltűnt előttem, emlékem elröppent, szkepsis nem maradt. A megújulás után kiveszett belőlem minden régi.

Új élet útjára léptem.

És mindent elfeledtem.

AZ ERDŐ URALMA.

— Jules Forget. —

Ha majd az emberek küzködni már meguntak,
Ha éltük lángjai lassan-lassan kihúnytak:
Az erdő szétterül, hogy fedje sírjukat
Terjedve, mint a víz, ha gátja átszakad.

Hatalmas fái mind megrázzák vén fejük,
S mint ifjú raj: sok új, termékeny vesszejük
Indul vígan, s megint betölti a világot,
Ahonnan elverék a fejszések, favágók.

Rónákon, síkokon, hol a folyók kanyargnak,
A végtelen lapon, hol annyi férfi karnak
Munkája törte a földet s vetett magot:
Az erdő árjai mindent befognak ott.

Magas, nagy városok hiába állanak
Ellent e foglalás sebes hulláminak;
Mint testet a fekély, elsodró áradatban
Lerontja a falat, mely már üres, lakatlan.

Mind sorba, amit az ember öröknek érzett:
A gránit-házak és a büszke szobor-ércek,
Emésztve gyilkoló növények ezritől:
Elporlad, csonka, bús homokhalomba dől.

Az erdő szemfedő gyanánt reánk terül,
S felőlünk minden egy nyomocskát eltörül,
S e pusztításnak, e falánk, gyors hóditásnak
Tartóztatója más nem lesz: az Óceán csak!

Gábor Andor.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

— Új fordítás az orosz eredetiből. —

102

Miután ezredéhez visszatért és felvilágosította parancsnokát Demisow ügyének állásáról, a kérvénnyel Tilsitbe utazott a császárhoz.

Junius 13-án találkozott a francia és orosz császár Tilsitben. Drubeckoi Boris felkért egy előkelő személyiséget, hogy osszák be őt a császári kíséretbe, mely jelen lesz a találkozónál s így Boris azon kevesek közé tartozott, kik a császártalálkozás napján a Njemen mellett tartózkodtak.

Borisnak a Párisban nevelkedett, igen gazdag és nagy francia-barát Silinski groffal volt közös lakása. Junius 24-én Silinski francia barátai tiszteletére nagy estebédet rendezett. Ezen napon érkezett meg Rostow, a sötétséget felhasználva, polgári ruhában utazott Tilsitbe. Miután itt már voltak vendégek, Boris őt kis háószobájába vezette. Rostow álva, igen izgatottan adta elő Demisow ügyét és kérdezte, vajon átadhatja-e a tábornoka által a kérvényt a császárnak.

Boris lábait keresztbe téve, bal kezével sovány jobb kezét simogatva, úgy hallgatta meg Rostowot, mint egy tábornok alantasát.

Hallottam a dologról — mondá — és tudom, hogy a császár ilyen ügyekben rendkívül szigorú. Azt hiszem, nem tanácsos a császárhoz fordulni. Az én véleményem szerint legjobb lenne közvetlenül a hadtestparancsnokot megkérni... Általában úgy vélem...

— Egy-zóval nem teszel semmit, mondá Rostow szinte kiabálva, — anélkül, hogy Boris szemei közé nézett volna.

Boris mosolygott.

— Ellenkezőleg, minden tőlem telhetőt megteszek, csak azt gondoltam...

E percben Silinski Borist hívta.

— Nos menj, menj, menj! mond Rostow, miután a meghívást visszautasította, egyedül maradt a szobában, felszállt sétálni és szinte hallgatta a másik szobából áthallatszó francia társalgást.

Rostow olyan napon érkezett Til-itbe, mely legkevésbé volt alkalmas arra, hogy Demisowért valamit tehessen. Ő maga nem mehetett az ügyeletes tábornokhoz, mert frakban volt és engedély nélkül jött Tilsibe és Boris, ha akarta volna sem tehetett ezen a napon semmit. E napon, június 27-én állapították meg az első békefeltételek. A császárok elhajnzták egymást ordókkal. Sándor a becsületrend keresztiét, Napoleon az I. osztályu András rendjelet kapta és ezen a napon adott lakomát a francia testőrgárda a Probrashenski gárda tiszteletére. A császárok ezen jelen óhajtottak lenni.

Rostow oly feszélyezve érezte magát Borisnál, hogy midőn ez ebéd után hozzá jött, úgy tett mintha aludnék és másnap igyekezett észrevétlenül eltávozni. Frakban és pörge kalapban sétált Rostow a városban, vizsgálgatta a franciákat és egyenruhákat, megnézte az utcákat és házakat, melyben a két császár lakott. A vásártéren asztalok állottak, elokészületek tétettek a lakomához, az utcák pedig a franciák és oroszok nemzetiszínű lobogóikkal — melyek óriási A. és N. betűkkel voltak díszítve — ékesítettek. Az ablakokban szintén zászlók és a császárok nevei díszeltek.

— Boris nem akar segíteni, én meg nem tudok senkihez se fordulni, ez biztos — gondolta Nicolai. Köztünk mindennek vége, de azért mindaddig nem utazom el, míg mindent, a mit csak Denisow érdekében tehetek, meg nem tettem, kiváltképpen pedig míg a levelet át nem adom a császárnak. A császárnak? . . . Ő itt van, gondolta Rostow, miközben önkéntelenül visszatért a császár lakóházához. A ház előtt lovagló paripák álltak és a tömeg — mely láthatóag a császár kikocsizását várta — már egybegyűlt. — Minden pillanában láthatom őt, — gondolta magában Rostow. Ha közvetlenül adom át neki a levelet és mindent elmondok, nem zarnak-e le frakkom miatt? De ez lehetetlen! Ő belátná kinek a részén van az igazság. És ha elzárna? Ez sem oly nagy szerencsétlenség! Bemegyek és személyesen adom a császárnak át a kérvényt. S olyan elhatározással, melyre maga sem hitte önmagát képesnek, megtapogatta zsebét, melyben Danisow kérvénye volt, egyenest a császár lakóháza felé indult. A folyósóról széles

lépcső vezetett felfelé, jobbra egy becsukott ajtó volt. A lépcső alatt egy másik ajtó, mely a földszinti lakosztályba vezetett.

— Kihez akar menni? kérde valaki.

— Kérvényt akarok Ő felségének átadni, — mondá Nikolai remegő hangon.

— Kérvények a szolgálatot tevő tisztnek adandók át, tessék ide bemenni. (A földszinti ajtóhoz utasították.)

E közömbös hang hallatára megijedt Rostow,

— A gondolat, hogy a következő pillanatban láthatja a császárt, oly irtózatos és csábító volt, hogy majd megfutamodott, de a lakáj, — ki őt fogadta, — már kinyitotta a szolgálattervő tiszt szobájába vezető ajtót s ő belépett.

A szobában egy kicsi, széles 30 év körüli embert talált. kinek öltözete fehér nadrágból, magas esizmából és batiszt ingből állott; egy komornyik gyönyörű selyemmel himzett nadrágtartót gombolt rá. Ez az ember egy, a szomszéd szobában tartózkodó egyénnel beszélgetett.

— Bien fait et la beauté du diable — mondá, meglátva Rostowot félbeszakítá beszédét s homlokát ránczba szedve kérde: Mi tetszik? Kérvény? . . .

Qu'est ce que c'est — kérde a hang a szomszéd szobából.

— Encore un petitionnaire — válaszolá.

— Mondja, hogy jöjjön később, mindjárt kilovagol.

— Később, később, holnap . . . később.

Rostow megfordult, menni készült, de a nadrágtartót viselő úriember visszatartotta:

— Kitől jön? És ki ön?

— Denisow őrnagytól, felelte Péter.

(Folytatjuk.)

A modern lakás

cimű vállalkozás az egyetlen Magyarországon, mely a leg-szerényebb lakástól a legnagyobb szabásuig berendezéseket tervel és elkészít. Műtárgyak és művészi butorok külön kaphatók és megrendelhetők.

IV. ker., Ferenciek-tere 2. sz.

Természettudomány.

AZ IMÁDKOZÓ SÁSKA VÉDŐ SZINEZETE. Érdekes kísérleteket végzett A. P. di Cesnola az Olaszországban előforduló kétféle, zöld és barna színű imádkozó sáskával (*Mantis religiosa*.) Érdekes ugyanis, hogy a zöld mindig zöld füre telepszik, a barna meg a kiszáradt gyepre. A barna elevenebb is, a zöld lusta mozgású, a mi, úgy látszik, hogy természetes kapcsolatban van a védő színezettel.

Az olasz kísérletező úgy járt el, hogy összeszedett 45 zöld és 65 barna imádkozó sáskát, s mind-egyiket külön vagy 15 cm hosszú selyemszállal külön növényhez kötötte, még pedig egy részét zöld, más részét barna, megbarnúlt növényekhez. Természetes, hogy voltak zöld imádkozó sáskák zöld, és barna környezetben külön-külön, és épúgy voltak barna imádkozó sáskák barna és, zöld környezetben külön-külön. Augusztus 15-ikén tette ki az állatokat s szeptember 2-ikáig minden nap megfigyelte a hiányokat s úgy találta, hogy abban a két csoportban, a hol a zöld imádkozó sáskák voltak zöld környezetben, s barnák barnában, a hiány nulla volt; a hol pedig a környezet ellenkező színű volt, tekintélyes nagy volt a hiány, a mennyiben az imádkozó sáska természetes ellenségei felfalták az állatokat. A barna környezetben

levő zöldek már tizenegyedik napra mind eltűntek. A zöld környezetben levő barnák sokkal nagyobb csoportjából, 45 állatból szeptember 1-én már csak 10 volt. A legtöbbet a madarak pusztítottak el.

Világos tehát di Cesnola kísérleteiből az imádkozó sáska színezetének védő szerepe; színe nagy mértékben megvédi ellenségeinek támadása elől, ha hasonló környezetben van.

MIÉRT SÓS A TENGER?

Hogy miért sós a tenger? — nem kell azt hinni, hogy erre a kérdésre a felelet manapság tovább volna a hypotezisénel. Annyira nincs, hogy amikor valamely tudós valami valószínűbb hypotézist állít föl, mint a korábbiak, akkor az egy kis szenzáció.

Most pedig talán a két legelőbbkelő geologus szólalt meg ebben az ügyben: a berlini Richthofen és a bécsi Suesz, s mindketten egymás okoskodását támogatják ami nem épen mindennapi dolog, amikor a tudósok is inkább csepülni szeretik egymást, mint a másiktól elismerni, hogy okos ember.

Pedig a kérdés, hogy mért sós a tenger? szörnyen fogas. Mert persze egyszerű volna a felelet, ha csak annyiból állana, hogy bizonyosan azért, mert a fenekén só van. Amely hiedelem onnan eredhet, hogy hiszen egész kősóhegyek van-

nak a földön, miért ne lennének a tengerben is?

Azonban ha az a föltevés tartahatatlán volt is, hogy a tengerfenéken sóhegyek oldódjanak, mégis mindig az maradt az észjárás a legújabb időkig, hogy valahogy csakugyan oda kellett kerülni a sónak a tengerbe.

Minden víz és pára, ami a földön van, a tengerből indul ki, a tengerből száll fel, csapódik le és válik a föld vizeivé. Három millió köbmérföld víz az a tengertömeg, amely így elpárolog, és amely párolgás nélkül a föld terméketlen, lakhatatlan volna. A föld 2650 millió köbmérföld tömegén tehát az a 3 millió köbm. víz tartja az életet. És ameddig a víz tart, addig tart a földön az élet. Azon túl a föld sorsa a holdban van megírva.

Hogy meddig tart a víz? Amíg a föld egy bizonyos mértéken túl nem hűl. Mert, hogy a víz a földbe föl nem szívódik, a föld föl nem issza, annak a föld belső melege az oka. A talajvizek egy bizonyos mélységnél tovább nem szállanak a mélybe, mert ott a hő, illetve a hőtől keletkező nyomástartja vissza.

De végre is ez mind még csak a víz. Azonban a só, honnan kerül az a só? Az a só, amelynek az irdatlan mennyiségét így határozzák meg:

Ha mindazt az anyagot, ami a tenger vizében feloldott állapotban van, száraz állapotban a földre kennék, úgy az egy negyven méter vastag kérget képezne a föld kérgén. Ebből a 40 méterből 31 méter volna a só. Ha pedig abban a sóban foglalt nátriumot kellene szállí-

tani, úgy az a tömeg háromszor annyit tenne ki, mint amennyi szárazföld a földön a tenger színe fölé emelkedik.

Igaz, hogy veszett multság lehet az ilyen adatokat kiszámítani, de hát kiszámították. Már most erről a föméntelen mennyiségű sóról állította az a korábbi hipotézis, hogy miután ennek valahonnan csak kerülnie kellett a tengerbe, tehát nem kerülhetett másunnan, mint a szárazföldről, ahonnan az évmilliók folyamán minden sós alkatot, amit csak a tengerből elpárologt és földi körútjára indult víz érhetett: feloldott, kimosott és a tengerbe vitt.

Ez a hipotézis nyilvánvalóan abból indult ki, hogy az édes víz a normális víz, és a tengeré csak sós. Holott az újabb felfogás azt tartja, hogy a tenger sós vize a rendes, és az abból párologt és édessé lecsapódott víz a nem rendes.

Azaz, hogy képződni, eredendően sós víz képződött. Illetőleg, hogy a tenger sója nem beleoldódott a tengerbe, hanem magával a tengerrel keletkezett. És pedig következőképpen:

A föld tömege valaha gáznemű volt és ebből a gáztömegből sűrűsödött össze. Benn, a föld lehűlt kérge alatt, még máig is mindenféle gázok lövelnek ki az izzó tömegből. Ezek a gázok mindenféle megolvadt anyagok gázai részben, részben a folyékonyaké, részben pedig a gáznemű anyagok maguk.

Mindezek óriási vegyi folyamatokat hoznak létre, amelyekben egymáshoz kötődnek.

Amikor a víz keletkezett a föl-

dön, a tengerek : akkor is ez történt. Azok a gázok hűltek le, csapódtak le folyékonyvá, vízzé, és vele mindaz, ami a tenger vizében van, a só is és minden alkala.

Hogy ugyanaz a vízképződés mindenféle alkatával egyetemben még ma is folyik, bár igen ici-pici mérvben : azt bizonyítja némely ásványvizek, savanyú vizek keletkezése, amelyeknek keletkezése nem vezethető vissza valami szivárgott vízre, hanem magának a földnek a képződménye, kilövelt gázok megsűrűsödése vízzé és a vízzel kötött sókká.

Például S u e s z a karlsbadi vizek vizsgálatánál határozottan ilyen eredményre jutott. Hogy t. i. azok nem édes vizek leszűrődései oly helyekre, ahol sójukat feloldták, hanem egyenesen eredetileg sós vizek képződnek löveltetnek felszínre a föld belső laboratóriumából.

Ilyen folyamatokból állott elő a tenger sós vize is, mint a földön levő víz eredendő alakja. És csak párolgásából támadt az édes víz.

UJABB RÁDIUM MEGLEPETÉS. A rádium és a gyémántról közöl valami újabb meg-

lepetést Sir William Crookes a világhírű fizikus.

A gyémántot rádiumsugaraknak a hatása alá helyezte és a gyémántjai gyönyörűen kezdtek ragyogni, sőt ezt a fokozott fényüket egy darab ideig még meg is tartották. Hanem azután elkezdtek sötétedni, feketés homályos lett a lapjuk. Erős dörzsölés alatt azonban újra kifényesedtek. Tehát csak a legkülsőbb réteg homályosult volt el. Vegyi vizsgálat alá vevén, ami ledörzsölődött: kitűnt, hogy az grafit. Azaz a gyémánt tiszta szene elégett grafitá.

A tünemény maga, hogy a gyémánt ilyen grafit-kérget kaphat, már nem volt új Crookes előtt, mert amikor az ő általa fölfedezett kathodsugarakkal — légüres térben villamossággal — kísérletezett, a gyémánton már tapasztalt ilyen átváltozást. Meg is állapították, hogy az az átváltozás 3600 foknyi hő hatásának felel meg.

De honnan került most a rádium emanációból a 3600 foknyi hőhatás?

Ez a legújabb rejtélye a rádiumnak, ennek a csudálatos anyagnak, amin ugyan sokan fogják a fejüket törni.

Szerkeszti : Bródy Sándor.

Főmunkatárs : Ambrus Zoltán, Heltai Jenő,

Szerkesztőség : Lövölde-tér 1.

Kiadja : a Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos : a szerkesztő.
Lövölde-tér 1.

A Jövendő bekötési táblái

valamint az első és második évfolyam egyes számai füzetekben és bekötve kiadóhivatalunkban kaphatók.

Jövendő.

A Jövendő előfizetési ára egy hóra 1 korona,
negyedévre 3 korona félévre 6 korona.

Minden új előfizetőnek Bródy Sándor
«Színésznők» című könyve ingyenesen jár és
bérmentve küldetik meg.

Kérjük a hátralékos előfizetőket, szíveskedje-
nek az előfizetési pénzeket utalványon mihamarább
megküldeni.

A „Jövendő“ kiadóhivatala.
Budapest, Lövölde-tér 1.

Gyűjtőknek minden három új előfizető után ingyenesen
jár a „Jövendő“. Aki öt, bár negyedéves előfizetőt gyűjt, bér-
mentve és ingyen kapja meg Bródy Sándor egy új regényét,
mely január elején kerül ki a sajtó alól.

A „Jövendő“ kiadóhivatala.

A PESTI NAPLÓ új karácsonyi ajándéka:

A Magyar Festőművészet Albuma

Páratlan diszű, külső kiállításában és belső tartamában egyedül álló
remekmű az, a melyet a «Pesti Napló» az 1904. év karácsonyára szánt
meglepetésül olvasóinak. Eddigi karácsonyi ajándékainak diszes sorozatát folytatja most a «Pesti Napló», új és minden eddigi ajándékot tulszárnyaló díszművel, melynek czime:

A Magyar Festőművészet Albuma

A PESTI NAPLÓ ELŐFIZETÉSI ÁRA: egész évre 28 kor.,
félévre 14 kor., negyedévre 7 kor., egy hóra 2 kor. 40 fil.

Szerkesztősége és kiadóhivatala:

Budapest, VI. ker., Andrássy-út 27. sz.

Globus műintézet és kiadóvállalat részv.-társ. nyomása, Budapesten.